

OSLO TINGRETT

DOM

Avsagt: 01.02.2016 i Oslo tingrett,

Saksnr.: 15-073674TVI-OTIR/01

Dommer: Tingrettsdommer Ingmar Nestor Nilsen

Saken gjelder: Erstatning for urettmessig eksemplarfremstilling og tilgjengliggjøring av fotografiske verk

Eva Margretha Sjøwall

Advokat Hans Marius Graasvold

mot

Norsk Folkemuseum

Advokat Aslak Runde,
Advokat Gunnar Kristen Hagen

DOM

Saken gjelder krav om erstatning og oppreisning for bruk av fotografier i påstått strid med fotografens rettigheter etter åndsverkloven.

Framstilling av saken

Eva Margretha Sjøwall er svigerdatter til den avdøde fotografen Gunnar Theodor Sjøwall (1896-1945), og enke etter Sjøwalls sønn Gunnar Høst Sjøwall. Eva Margretha Sjøwall er i dag rettighetshaver til fotografier tatt av Gunnar Theodor Sjøwall og Gunnar Høst Sjøwall. Fotografier omhandlet i denne saken er tatt av Gunnar Theodor Sjøwall.

Norsk Folkemuseum er et kulturhistorisk museum som fra 1990 er organisert som en selveiende stiftelse med venneforening. Det finansieres hovedsakelig med statstilskudd.

Fra begynnelsen av 1990-tallet ble det vanlig å overføre museenes kataloger til digitalt medium. De store museene benyttet dataprogrammer som var tilrettelagt for en slik katalogisering, og Primus ble utviklet. Primus var et samlingsforvaltningssystem for museer og andre kulturarvinstitusjoner. Fra 2001 ble en del av det elektronisk katalogiserte materialet lagt ut via nettstedet Primus-web. Prosjektet Primus-web ble senere erstattet av nettstedet digitaltmuseum.no (heretter DigitaltMuseum). Databasen utvikles og drives av Kultur IT ANS, som eies av Maihaugen og Norsk Folkemuseum. Målet med DigitaltMuseum er at museenes samlinger skal være lett tilgjengelig for alle interesserte, uavhengig av tid og sted. Ved opprettelsen av DigitaltMuseum i 2009 ble det som allerede var lagt inn i Primus-web overført en bloc. På DigitaltMuseum ligger Norsk Folkemuseums gjenstands-, fotografi-, lyd-, film- og bygningssamling. FOTOSAMLINGEN I DigitaltMuseum inneholder vel én million bilder hvorav rundt 250 000 kommer fra Norsk Folkemuseum.

I DigitaltMuseum legges foto ut i forskjellige versjoner. Noen er merket med CC-lisens eller merket med "falt i det fri". For disse fotografiene er det mulig å laste ned en versjon med høyere oppløsningsgrad og som derfor kan anvendes i en viss utstrekning. Lisensikonet under hvert enkelt bilde forteller hvilken bruk lisensen dekker. For de av fotografiene som *ikke* er lagt ut med de to nevnte lisenser, innebærer dette at bildene er lagt ut i lav oppløsning og kan således ikke danne grunnlag for kommersiell utnyttning eller bruk for eksempel i bøker eller blader.

Blant bildene som denne saken omfatter, er fem portrettbilder som Gunnar Theodor Sjøwall tok av dronning Maud i forbindelse med hennes 60-årsdag i 1929. Fire av bildene er mottatt ved Norsk Folkemuseum i 1972/73 og gaver var presse- og informasjonsavdelingen ved den norske ambassaden i London. Gaven er mottatt via Hærmuseet og det er ikke kjent hvor lenge Hærmuseet har sittet på gaven før den ble

overført til Norsk Folkemuseum. Et femte bilde har befunnet seg ved Norsk Folkemuseum i alle fall fra rundt 1960.

Alle fotografiene av dronning Maud ble digitalisert sammen med en betydelig mengde av bildesamlingens materiale på museets oppdrag. Bildene ble registrert med digitalisert bilde i Primus på slutten av 1990-tallet og lagt ut på Primus-web i 2001. Senere ble bildene overført til DigitaltMuseum i 2008. Bildene har i tiden etter de ble tatt i 1929 hatt en omfattende spredning, blant annet vært tatt i bruk i postkort, i pressen og ett av bildene er også brukt som grunnlag for et frimerke.

Saken omfatter videre syv portrettfotografier som Gunnar Theodor Sjøwall har tatt av Christian Sinding. Disse bildene kom til Norsk Folkemuseum sammen med Sindings dødsbo i 1941. Bildene ble digitalisert i 2005 og registrert i Primus. Senere ble bildene overført til DigitaltMuseum i 2008. Bildene ble trukket tilbake i 2014 da Eva Sjøwall gjorde første henvendelse til museet og påberopte seg opphavsrett og eiendomsrett til bildene.

Saken omfatter også Tiedemann-fotografiene som ble gitt fra Tidemanns reklame- og tobakksmuseum til Norsk Folkemuseum i 2010. Alle fire omstridte bilder er positivkopier limt inn i album som en del av serien "Tidens menn om Tiedemann". Serien var laget av reklameavdelingen på Tiedemanns tobakksfabrikk. Fotografiene ble brukt i forbindelse med reklame i aviser og ukeblader. Det var flere forskjellige fotografer som var engasjert for å ta portrettbildene. De bilder som ble tatt av Gunnar Theodor Sjøwall er fra rundt 1935-1936. Bildene ble publisert på DigitaltMuseum 1. juli 2014 og avpublisert elleve dager senere etter protest fra Eva Sjøwall.

Felles for de bilder som omfattes av nærværende sak er at ingen av bildene ble lagt ut med såkalt CC-lisens. Dette innebærer at bildene er lagt ut på DigitaltMuseum i lav oppløsning og kan således ikke danne grunnlag for kommersiell utnyttning eller bruk i blader eller bøker. Folkemuseet har heller ikke solgt eller på annen måte tilgjengeliggjort bildene for andre i en slik versjon at de kan nyttes.

Eva Sjøwall tilskrev Norsk Folkemuseum 28. januar 2014 og gjorde oppmerksom på at det ikke var gitt samtykke til tilgjengeliggjøring av de omstridte fotografiene. Det ble samtidig fremsatt krav om erstatning. Norsk Folkemuseum avslo kravet i brev av 20. februar 2014.

Sjøwall har i stevning av 5. mai 2015 reist sak mot Norsk Folkemuseum med påstand om erstatning på 47 500 kroner. Norsk Folkemuseum har i tilsvar av 26. mai 2015 nedlagt påstand om frifinnelse.

Partene har innhentet sakkyndige erklæringer for å få avklart om de omtvistede fotografier har verkshøyde.

Professor emeritus Robert Meyer har i erklæring av 1. november 2014 konkludert med at fotografiene har verkshøyde.

Professor Øivind Storm Bjerke har i erklæring avgitt i januar 2016 konkludert med at de fire fotografiene av dronning Maud festet på indekskort ikke har verkshøyde. Når det gjelder fotografiet av dronning Maud med hund er det vist til at fotografiet oppfyller flere av de kriterier som er blitt knyttet til det at et fotografi har verkshøyde og bør regnes som et fotografi med verkshøyde, til tross for at kopien trolig er laget gjennom avfotografering av en mer forseggjort kopi. Bjerke har videre konkludert med at Tiedemann-fotografiene er en del av et reklamemateriell og har ikke verkshøyde som fotografier. Heller ikke fotografiene av Sinding, med unntak av stort portrett av Sinding, har verkshøyde. Når det gjelder portrettet er det konkludert med at dette har verkshøyde som fotografi.

Etter begjæring fra partene besluttet retten i planmøte 19. juni 2015 at saken behandles i allmennprosessens former, jf. tvisteloven § 10-1 tredje ledd bokstav d.

Hovedforhandling ble avholdt i perioden 18. til 20. januar 2016. Direktør Olav Aaraas ved Norsk Folkemuseum fulgte forhandlingene i medhold av tvisteloven § 24-6 annet ledd og avga forklaring. Det ble ellers avhørt ni vitner. Øvrig bevisføring fremgår av rettsboken.

Eva Margretha Sjøwall har i hovedtrekk anført:

De bilder saken omfatter har verkshøyde og således opphavsrettslig vern etter åndsverkloven § 2. Alle bildene er resultat av en individuelt preget, skapende innsats og fremstår som originale verk. Det vises til vitneforklaringene fra Morten Krogvold, Robert Meyer og Christian Fredrik Wesenberg som alle har konkludert med at verkshøydekravet er oppfylt. De har pekt på at fotografens innsats før, under og etter selve billedtakingen inneholder slike elementer som samlet sett klart inneholder slike elementer av originalitet og kreativitet som stilles til verkshøydekravet.

Publiseringen av fotografiene på DigitaltMuseum krenker Sjøwalls opphavsrett. Sjøwall har i kraft av å være opphavsmann enerett til å fremstille eksemplarer av fotografiene og gjøre disse tilgjengelig for allmenheten, jf. åndsverkloven § 2. Digitaliseringen innebærer en eksemplarfremstilling og internettpublisering innebærer en tilgjengeliggjøring. Utnyttelse av fotografiene på en måte som omfattes av eneretten krever hjemmel i lov eller avtale, noe som ikke er tilfelle i denne saken.

Publiseringen av fotografiene kan heller ikke hjemles i låne-reglene i åndsverkloven kapittel 8. Heller ikke ulovfestede låne-regler kan hjemle publisering av fotografiene.

Norsk Folkemuseum kan ikke høres med at opphavsretten til fotografiene er overdratt til opprinnelig bestiller i medhold av fotografiloven 1960 § 10. Prinsipalt gjøres det gjeldende

at bestiller-regelen i § 10 ikke kommer til anvendelse på fotografiske verk som har vern etter åndsverkloven. Bestemmelsen gjaldt overdragelse av slike rettigheter som fotografiloven ga, ikke opphavsrettigheter, som vår sak gjelder.

Subsidiært anføres at de aktuelle fotografiene er prøvebilder eller lignende som ikke var ment for spredning eller annen tilgjengeliggjøring. Det følger av forarbeidene til fotografiloven 1960 og juridisk litteratur at overdragelse etter § 10 ikke gjelder fotografier som ikke er endelige eller overlevert bestiller, så som prøvebilder, eksempler og bilder som ikke ble ansett gode nok. Atter subsidiært anføres at Sjøwall ved bruk av stempel og preg av sine fotografier uttrykkelig beholdt sin opphavsrett. Norsk Folkemuseum har derfor ikke større rett til fotografiene enn det den opprinnelige bestiller fikk. For det tilfelle at bestiller-regelen kommer til anvendelse, anføres at internett ikke var aktuelt den gang bestillingen ble gjort. Internett omfattes ikke av overføringen i denne saken.

Norsk Folkemuseum har heller ikke navngitt Sjøwall ved tilgjengeliggjøringen av fire av fotografiene, og den manglende navngivelsen er en krenkelse av fotografens rett til navngivelse etter åndsverkloven § 3. Denne krenkelsen utløser krav på erstatning.

Det har ingen opphavsrettslig betydning at det vil koste penger for Norsk Folkemuseum å ta åndsverkene i bruk.

Kravet på erstatning og oppreisning med 47 500 kroner er ikke omstridt dersom retten kommer til at Norsk Folkemuseum har gjort seg skyldig i rettsstridig opphavsrettskrenkelse.

Det er nedlagt slik påstand:

1. Norsk Folkemuseum dømmes til å betale kr. 47 000 til Eva Margretha Sjøwall.
2. Norsk Folkemuseum dømmes til å betale sakens omkostninger.

Norsk Folkemuseum har i hovedtrekk anført:

Det er ikke grunnlag for erstatning eller oppreisning som følge av at det ikke foreligger noen krenkelse av eneretten. Navngivelsesretten er heller ikke krenket og gir uansett ikke rett til erstatning eller vederlag. Det foreligger ikke grov uaktsomhet.

Prinsipalt gjøres gjeldende at utleggelsene på DigitaltMuseum er i samsvar med bestillingene og de rettsposisjoner som ble etablert etter den daværende bestiller-regelen. Fotografiene er tatt under et regime med en meget sterk bestillerrett som danner et viktig utgangspunkt også for rettighetsfordelingen mellom partene den gangen. Både etter fotografiloven 1909 § 3 og fotografiloven 1960 § 10 gikk rettighetene til bestillingsverk over til bestiller med mindre noe annet var uttrykkelig avtalt. Etter 1909-loven var det i § 2

dessuten oppstilt et formkrav om enerettsforbehold og navngivelse for i det hele tatt å etablere rettigheter på fotografens hånd. Etterfølgende enerettsstempling for å oppfylle lovens formkrav var uten disposisjonsvirkninger mellom partene. Stempling var en notoritetsregel. I forholdet mellom fotograf og bestiller ga enerettsstempling liten veiledning.

Dronning Maud og Tiedemann-fotografiene var bestilt for publisering og massespredning i bestillers interesse. Utleggelsene på DigitaltMuseum ligger innenfor det avtalte og forutsatte formålet med bestillingene. Også Sjøwalls etterfølgende opptreden bekrefter et implisitt samtykke til massespredning ved at det ikke ble protestert på at hoffet i vid utstrekning publiserte Maud-fotografiene, også på internett. Det ble heller ikke protestert på at Tiedemann tobakksfabrikk brukte de bestilte portrettene i reklameøyemed i ulike sammenhenger. Norsk Folkemuseum har heller ikke gjort noen kommersiell utnyttelse av fotografiene. Spredningen har kun skjedd i henhold til de føringer som er gitt gjennom den statlige museumspolitikken og i henhold til museets egne vedtekter om tilgjengeliggjøring og formidling av kulturarven.

Sinding-fotografiene kom til Folkemuseet sammen med Sindings dødsbo i 1941. Utleggelsene på DigitaltMuseum ligger innenfor bestillers rettigheter og interesse og må derfor respekteres av fotografen. Det er ikke grunnlag for å gjøre unntak fra bestiller-regelen for prøvebildene av Sinding.

Lovendringen i 1995 kan ikke forstås slik at lovbestemte, avtalte og forutsatte utnyttelsesretter som ved utløpt vernetid lå hos bestiller ved lovendringen ble ført tilbake til fotografen med tilbakevirkende kraft. Det vises til Ot.prp. nr. 54 (1994-95) Om lov om endringer i åndsverkloven m.m. side 27.

Norsk Folkemuseum konkluderer med at eneretten for de omstridte fotografier lå hos bestiller i kraft av bestiller-regelen etter fotografiloven 1909 § 3.

Uavhengig av bestiller-regelen har Sjøwall på avtalerettslig grunnlag fraskrevet seg enerett til tilgjengeliggjøring av Dronningsportrettene og Tiedemann-fotografiene. Det må antas at fotograf Sjøwall var fullt klar over at bildene som ble tatt for Tiedemanns tobakksfabrikk og bildene av Dronning Maud var ment for størst mulig spredning blant allmennheten. Det anføres at det også foreligger et samtykke til spredning av de nevnte fotografiene blant allmennheten.

Subsidiært gjøres det gjeldende at utleggelsen av en ikke-kommersiell lavoppløselig digital katalog over eldre fotografier med et kulturhistorisk formål krenker ingen opphavsrettslig beskyttende elementer ved Sjøwalls fotografier, jf. åndsverkloven §§ 1 og 2.

Det avgjørende for om et fotografi skal fremstå som åndsverk er at det er frembrakt noe nytt og originalt. Bildene må derfor ses i forhold til andre bilder fra samme tid for å avgjøre om bildet har tilstrekkelig særpreg/originalitet, jf. Rt-2007-1329 avsnitt 44.

Verkshøydevurderingen må foretas konkret for hvert av de omstridte fotografiene i saken. At alle fotografers Sjøwalls atelierportretter har verkshøyde er åpenbart uriktig.

Fotografiene i saken krenker ikke opphavsrett med mulig unntak for det store Sinding-portrettet og Dronningen med hund. I den utstrekning enkelte verk har åndsverkstatus er det uansett bare noen få trekk ved disse som beskyttes.

Dersom det kunstneriske vernet om eldre portrettfotografier i kulturhistoriske samlinger utstrekkes til å omfatte kataloggjengivelse av eldre tradisjonelle portrettfotografier som i vår sak, strekkes enerettsbeskyttelsen lenger enn det er grunnlag for. Det kan gi uheldige og uoversiktlige konsekvenser. For de fotografier saken gjelder er en eventuell verksgjengivelse dessuten så perifer og bagatellmessig i forhold til kulturformidlingsformålet at dette må slå gjennom ved krenkelsesvurderingen. Utleggelsen på DigitaltMuseum gjengir ingen vernede trekk ved fotografiene og representerer dermed ingen krenkelse uavhengig av om det skulle eksistere enkelte åndsverk.

Utleggelsen av fotografiene er under enhver omstendighet ikke rettsstridig. Selv om fotografiene ikke anses omfattet av de opprinnelige bestillingene og utleggelsene krenker opphavsrett, gir flere rettsgrunnlag likevel frifinnelse både hver for seg og samlet.

Ikke-kommersiell utleggelse av eldre fotografier som ikke er i konkurranse med kunstneren, og som i forhold til opphavsretten fremstår som en ren bagatell har hjemmel også i ulovfestede låneregler og/eller en tidsmessig fortolkning eller analogi til blant annet åndsverkloven § 21 andre ledd bokstav a, jf. §§ 22, 23 og § 24.

For eldre fotografier som i en årrekke har vært i det fri, og som kulturhistoriske museer har et samfunnsansvar for å formidle, fremstår utleggelse på digital museer som rimelig og i tråd med forutsetningene. Enn restriktiv bokstavfortolkning av åndsverklovens regler vil medføre at deler av kulturhistorien i praksis ikke kan formidles. Også Sjøwalls etterfølgende passivitet og stilltiende samtykke indikerer at massespredning ikke ble oppfattet som en krenkelse.

Norsk Folkemuseum konkluderer med at utleggelsen av fotografiene er etter en helhetsvurdering ikke rettsstridig.

Kravet på erstatning og oppreisning på 47 500 kroner er ikke omstridt dersom retten kommer til at Norsk Folkemuseum har gjort seg skyldig i rettsstridig opphavsrettskrenkelse.

Norsk Folkemuseum har nedlagt slik påstand:

1. Norsk Folkemuseum frifinnes.
2. Norsk Folkemuseum tilkjennes saksomkostninger.

Retten finner at søksmålet ikke kan føre frem, og bemerker:

Det er fremsatt krav om erstatning etter åndsverkloven § 55 første ledd første punktum jf. § 54 og oppreisning etter § 55 første ledd annet punktum for urettmessig publisering av fotografiene på DigitaltMuseum og manglende navngivelse. Kravet er basert på den ulovfestede vederlagsregel som gjelder på opphavsrettens område, og er beregnet med utgangspunkt i markedspris for fotografiene. Utmålingen av erstatning og oppreisning med i alt 47 500 kroner er ikke omstridt.

Før retten går nærmere inn på sakens ulike spørsmål, nevnes at alle bildene er lagt ut på internett i lav oppløsning og kan således ikke danne grunnlag for kommersiell utnyttning eller bruk i bøker eller blader. Norsk Folkemuseum har heller ikke solgt eller på annen måte tilgjengeliggjort bildene for andre i en slik versjon at de kan nyttes.

Norsk Folkemuseum har gjort gjeldende flere rettsgrunnlag som skal lede til frifinnelse hver for seg og samlet.

Retten skal først ta stilling til om retten til utleggelse på DigitaltMuseum følger av den rettighetsfordeling mellom bestiller og fotograf som kan utledes av bestillingen og etterfølgende bruk/aksept. Dersom det er tilfelle, skal Norsk Folkemuseum frifinnes.

Da bildene ble tatt var fotografier ikke beskyttet som åndsverk, men fotografen hadde rettigheter til fotografiene etter fotografiloven. Både etter fotografiloven 1909 § 3 og 1960 § 10 gikk rettighetene til bestillingsverk over til bestiller med mindre noe annet ble uttrykkelig avtalt. Fotografiene i nærværende sak ble således tatt under et regime med en meget sterk bestillerrett som danner et viktig utgangspunkt også for rettighetsfordelingen mellom partene den gangen.

Etter 1909-loven var det i § 2 dessuten oppstilt et formkrav om enerettsforbehold og navngivelse for i det hele tatt å etablere rettigheter på fotografens hånd. Stempling av fotografiene var en notoritetsregel, og stempling sa derfor ikke noe om forholdet mellom fotografen og bestiller.

Fotografiene av Dronning Maud ble tatt i forbindelse med hennes 60-årsdag i 1929. Bildene har i tiden etter de ble tatt hatt en omfattende spredning. Det er opplyst at de har vært tatt i bruk i postkort og brukt i pressen. Ett av bildene er også brukt som grunnlag for et frimerke.

Tiedemann-fotografiene er positivkopier limt inn i album som en del av serien "Tidens menn om Tiedemann". Fotografiene ble trolig tatt rundt 1935-36. Serien var laget av reklameavdelingen ved Tiedemanns tobakksfabrikk. Det legges til grunn at bildeserien er publisert i brosjyrer og reklamekampanjer i aviser og ukeblad i tiden etter 1935-36.

Retten konkluderer på bakgrunn av gjennomgangen ovenfor med at Dronning Maud og Tiedemann-fotografiene var bestilt for publisering og massespredning i bestillers interesse.

Sinding-fotografiene ble gitt til Folkemuseet etter Sindings død og overtatt av museet i 1941. Med unntak av det store portrettet av Sinding er det tale om fotografier tilknyttet en reklamekampanje. Også Sinding-fotografiene må ligge innenfor bestillerretten. Det er ikke grunnlag for å gjøre unntak fra bestiller-regelen for prøvebildene av Sinding.

Utleggelsene på DigitaltMuseum må anses å ligge innenfor det avtalte og forutsatte formålet med bestillingene. Dette må gjelde selv om bestillingene i tid ligger langt tilbake og før det ble aktuelt med å legge ut bilder på internett.

Retten konkluderer etter dette med at eneretten til samtlige av sakens fotografier lå hos bestiller i kraft av bestiller-regelen etter fotografiloven av 1909.

Lovendringen i 1995 kan ikke forstås slik at lovbestemte, avtalte og forutsatte utnyttelsesretter som ved utløpt vernetid lå hos bestiller ved lovendringen ble ført tilbake til fotografen med tilbakevirkende kraft. Det vises til Ot.prp. nr. 54 (1994-95) Om lov om endringer i åndsverkloven m.m. side 27.

Retten peker også på at Sjøwalls etterfølgende opptreden bekrefter et implisitt samtykke til massespredning ved at det ikke ble protestert mot at slottet i vid utstrekning publiserte Maud-fotografiene, også på internett, eller at Tiedemanns tobakksfabrikk brukte de bestilte portrettene i reklameøyemed i ulike sammenhenger.

På bakgrunn av den konklusjon retten har kommet til er det ikke nødvendig å gå nærmere inn på de øvrige påstandsgrunnlag som er anført fra Norsk Folkemuseum.

Norsk Folkemuseum blir etter dette å frifinne.

Sakskostnader

Norsk Folkemuseum har vunnet saken og har krevd dekket sakskostnader etter tvisteloven § 20-2 andre jf. første ledd. Saken har imidlertid reist prinsipielle rettsspørsmål som ikke tidligere har vært avklart. Tungtveiende grunner tilsier derfor at Eva Margretha Sjøwall blir fritatt for sakskostnadsansvar, jf. § 20-2 tredje ledd.

DOMSSLUTNING

1. Norsk Folkemuseum frifinnes.
2. Sakskostnader tilkjennes ikke.

Retten hevet

Ingmar Nestor Nilsen

Rettledning om ankeadgangen i sivile saker vedlegges.

Dokument i samsvar med undertegnet original

02.02.2016

Christine Skøyum(signert elektronisk)

Oslo tingrett

Rettledning om ankeadgangen i sivile saker

Reglene i tvisteloven kapitler 29 og 30 om anke til lagmannsretten og Høyesterett regulerer den adgangen partene har til å få avgjørelser overprøvd av høyere domstol. Tvisteloven har noe ulike regler for anke over dommer, anke over kjennelser og anke over beslutninger.

Ankefristen er én måned fra den dagen avgjørelsen ble forkynt eller meddelt, hvis ikke noe annet er uttrykkelig bestemt av retten. Ankefristen avbrytes av rettsferien. Rettsferie er følgende: Rettsferiene varer fra og med siste lørdag før palmesøndag til og med annen påskedag, fra og med 1. juli til og med 15. august og fra og med 24. desember til og med 3. januar, jf. domstoloven § 140.

Den som anker må betale behandlingsgebyr. Den domstolen som har avsagt avgjørelsen kan gi nærmere opplysning om størrelsen på gebyret og hvordan det skal betales.

Anke til lagmannsretten over dom i tingretten

Lagmannsretten er ankeinstans for tingrettens avgjørelser. En dom fra tingretten kan ankes på grunn av feil i bedømmelsen av faktiske forhold, rettsanvendelsen, eller den saksbehandlingen som ligger til grunn for avgjørelsen.

Tvisteloven oppstiller visse begrensninger i ankeadgangen. Anke over dom i sak om formuesverdi tas ikke under behandling uten samtykke fra lagmannsretten hvis verdien av ankegenstanden er under 125 000 kroner. Ved vurderingen av om samtykke skal gis skal det blant annet tas hensyn til sakens karakter, partenes behov for overprøving, og om det synes å være svakheter ved den avgjørelsen som er anket eller ved behandlingen av saken.

I tillegg kan anke – uavhengig av verdien av ankegenstanden – nektes fremmet når lagmannsretten finner det klart at anken ikke vil føre fram. Slik nekting kan begrenses til enkelte krav eller enkelte ankegrunner.

Anke framsettes ved skriftlig ankeerklæring til den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Selvprosederende parter kan inngi anke muntlig ved personlig oppmøte i tingretten. Retten kan tillate at også prosessfullmektiger som ikke er advokater inngir muntlig anke.

I ankeerklæringen skal det særlig påpekes hva som bestrides i den avgjørelsen som ankes, og hva som i tilfelle er ny faktisk eller rettslig begrunnelse eller nye bevis.

Ankeerklæringen skal angi:

- ankeinstansen
- navn og adresse på parter, stedfortredere og prosessfullmektiger
- hvilken avgjørelse som ankes
- om anken gjelder hele avgjørelsen eller bare deler av den
- det krav ankesaken gjelder, og en påstand som angir det resultatet den ankende parten krever
- de feilene som gjøres gjeldende ved den avgjørelsen som ankes
- den faktiske og rettslige begrunnelse for at det foreligger feil
- de bevisene som vil bli ført
- grunnlaget for at retten kan behandle anken dersom det har vært tvil om det
- den ankende parts syn på den videre behandlingen av anken

Anke over dom avgjøres normalt ved dom etter muntlig forhandling i lagmannsretten. Ankebehandlingen skal konsentreres om de delene av tingrettens avgjørelse som er omtvistet og tvilsomme når saken står for lagmannsretten.

Anke til lagmannsretten over kjennelser og beslutninger i tingretten

Som hovedregel kan en *kjennelse* ankes på grunn av feil i bevisbedømmelsen, rettsanvendelsen eller saksbehandlingen. Men dersom kjennelsen gjelder en saksbehandlingsavgjørelse som etter loven skal treffes etter et skjønn over hensiktsmessig og forsvarlig behandling, kan avgjørelsen for den skjønnsmessige avveiningen bare angripes på det grunnlaget at avgjørelsen er uforsvarlig eller klart urimelig.

En *beslutning* kan bare ankes på det grunnlaget at retten har bygd på en uriktig generell lovforståelse av hvilke avgjørelser retten kan treffe etter den anvendte bestemmelsen, eller på at avgjørelsen er åpenbart uforsvarlig eller urimelig.

Kravene til innholdet i ankeerklæringen er som hovedregel som for anke over dommer.

Etter at tingretten har avgjort saken ved dom, kan tingrettens avgjørelser over saksbehandlingen ikke ankes særskilt. I et slikt tilfelle kan dommen isteden ankes på grunnlag av feil i saksbehandlingen.

Anke over kjennelser og beslutninger settes fram for den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Anke over kjennelser og beslutninger avgjøres normalt ved kjennelse etter ren skriftlig behandling i lagmannsretten.

Anke til Høyesterett

Høyesterett er ankeinstans for lagmannsrettens avgjørelser.

Anke til Høyesterett over *dommer* krever alltid samtykke fra Høyesteretts ankeutvalg. Slikt samtykke skal bare gis når anken gjelder spørsmål som har betydning utenfor den foreliggende saken, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken behandlet av Høyesterett. – Anke over dommer avgjøres normalt etter muntlig forhandling.

Høyesteretts ankeutvalg kan nekte å ta til behandling anker over *kjennelser og beslutninger* dersom de ikke reiser spørsmål av betydning utenfor den foreliggende saken, og heller ikke andre hensyn taler for at anken bør prøves, eller den i det vesentlige reiser omfattende bevisspørsmål.

Når en anke over kjennelser og beslutninger i tingretten er avgjort ved kjennelse i lagmannsretten, kan avgjørelsen som hovedregel ikke ankes videre til Høyesterett.

Anke over lagmannsrettens kjennelse og beslutninger avgjøres normalt etter skriftlig behandling i Høyesteretts ankeutvalg.